

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

FEEST BIJ DE BUREN

Dezer dagen is het tien jaar geleden, dat het Belgische Humanistisch Verbond werd opgericht. Dat gaan ze daar op 12 en 13 mei vieren en natuurlijk zullen er ook enkele vertegenwoordigers van de Nederlandse zuster-organisatie aanwezig zijn, om van hun belangstelling te getuigen, zoals dat deftig heet. En de voorzitter van de Internationale, die ook de voorzitter is van het Humanistisch Verbond hier, is uitgenodigd om een toespraak te houden. Tot zover is alles in orde.

Het veertiendaags blad van het Verbond hier, „Mens en Wereld” heeft al een speciale verslaggeefster naar Antwerpen gezonden om dr. K. Cuypers, de Belgische voorzitter, te interviewen. Ze is er min of meer ontsteld van terug gekomen, niet omdat ze onheus zou zijn ontvangen, integendeel, maar omdat ze tot de ontdekking is gekomen, dat die Belgen het allemaal anders doen dan wij hier in Nederland. En hoewel iedereen in de humanistische wereld weet, dat het Nederlands Verbond als de oudere broer van de jongere spruit in de familie dient beschouwd te worden en bij de geboorte aanwezig is geweest, blijkt dat ze in de praktijk niet zo erg veel op elkaar lijken. Zoiets komt overigens in de beste families voor.

Voorzitter Cuypers heeft in zijn gesprek met de medewerkster van onze krant nog eens de nadruk op de verschillen gelegd. Nog eens, want toen vorig jaar ons Verbond 15 jaar bestond, heeft hij er een heel artikel aan gewijd en overeenstemming en verschil tussen beide organisaties aangegeven. Overeenstemming is er in taal, in gezindheid, in levensovertuiging. Maar verschil is er in aanpak, in werk, in ledental. Het Belgisch Verbond is kleiner dan het Nederlandse, en het opmerkelijke is, dat het zich voornamelijk in het Vlaamse deel laat horen. Daar zijn redenen voor, die hun oorsprong hebben in de nogal ingewikkelde situatie waarin België in taalkundig, politiek en kerkelijk opzicht verkeert. Het zal ook wel samenhangen met de werkwijze die onze Belgische

vrienden toepassen, het heeft wellicht ook te maken met het feit, dat men zijn leden voornamelijk uit de kringen van de intellectuele middenstand recruteert. Om het met dr. Cuypers te zeggen: ze zijn een leger van officieren. Maar ze zijn daar ook, dat proberen ze althans te zijn, het geweten van het vrijzinnige deel van het volk. En al hebben ze dan geen apparaat voor de geestelijke verzorging in gevangenissen, werkcampen en ziekenhuizen opgebouwd, zoals dat hier in Nederland het geval is, ze komen er iedere week voor de radio en elke veertien dagen voor de TV. In eigen zendtijd, niet als gasten van een omroepvereniging. Dat kan door het omroepbestel in België, maar ze zien toch maar kans om die uitzendingen te vullen en er wordt naar geluisterd en naar gekeken. En hoe. Wie de reacties leest in hun blad „Het Vrije Woord”, begrijpt dat hier niet alleen in een leemte wordt voorzien voor mensen, die niet meer gelovig zijn, maar dat ook kerkelijken, en dat zijn daar in hoofdzaak katholieken, op die manier in aanraking komen met gedachten en opvattingen, waar ze in eigen milieu nooit van gehoord hebben. Onze, naar getal gerekend, kleine groep van Belgische vrienden fungeren niet alleen als vrijzinnig geweten, ze zijn ook typische non-conformisten, die zich niet ontzien tegen allerlei heilige huisjes te schoppen. En die met hun „moraallessen” op de scholen een instituut hebben geschapen, dat wij hier nog niet kennen. Wat we ook in deze vorm niet over kunnen nemen, omdat de verhoudingen anders zijn en andere eisen gesteld worden. Tien jaar is nog niet zo'n lange tijd. Maar het jongere broertje is volwassen geworden en het gaat zijn eigen weg. Misschien schudt de wat oudere weleens zijn hoofd, omdat het anders gegaan is dan hij zich bij de geboorte had voorgesteld, maar de knaap leeft en steekt dat niet onder stoelen en banken. Hij moet met zijn eigen problemen op zijn manier zien klaar te komen en we wensen hem daarbij van harte sterkte toe.

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
 Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

DIERENBESCHERMING

Toen mij enkele maanden geleden gevraagd werd vandaag voor U te spreken, koos ik als onderwerp „dierenbescherming”, niet wetende, dat juist dit onderwerp in de afgelopen weken zo in de publieke belangstelling zou staan. U zult zich herinneren, dat een Nederlandse dierenbeschermster bij de grenspost Glanerbrug een Duitse dierenhandelaar een oorvijs heeft toegediend, fel verontwaardigd als zij was, dat deze man al jaren lang geregeld duizenden honden en katten in ons land opkoopt om ze daarna in kisten en kratten onder ellendige omstandigheden naar Duitsland te vervoeren en te verkopen aan chemische fabrieken. Daar worden deze dieren voor vivisectie gebruikt. Men zou zich kunnen afvragen of het geven van deze klap eigenlijk wel een juiste wijze van optreden was, maar begrijpelijk is het zeker, dat zij zo spontaan reageerde op een wrede behandeling van huisdieren, die notabene per kilo levend vlees voor hoge prijzen worden verkocht! In elk geval was het bijzonder nuttig en feitelijk ook de bedoeling van dit voorval, dat de ontoelaatbare praktijken in de dierenhandel weer eens extra aandacht kregen. Hoewel de wet op de dierenbescherming in maart van het vorige jaar in werking is getreden, zijn enkele artikelen van die wet nog altijd niet van kracht, omdat de uitvoeringsvoorschriften nog niet gereed zijn. Eén daarvan gaat over het verhandelen van honden en katten, waarvoor een vergunning vereist zal zijn en bepaalde voorwaarden gesteld zullen worden.

Intussen blijkt de West-Duitse Bond voor de dierenbescherming een aanklacht te hebben ingediend tegen een andere leverancier van proefdieren, ook grotendeels gekocht op dierenmarkten in Nederland en bestemd voor Duitse universiteiten.

Bij hem vond de politie liefst 30 honden lijdend aan hondenziekte, waarvoor geen hulp van een dierenarts was ingeroepen. Dier- en mensonterende toestanden! Het is te hopen, dat zo'n man het recht om dieren te verhandelen voor goed ontnomen zal worden. Afdoende controle op de handel in huisdieren zal in ons land pas mogelijk zijn, wanneer artikel 2 van de wet in werking getreden is. Moge dit op korte termijn geschieden. De nieuwe dierenwet was eigenlijk de aanleiding, dat ik vanmorgen over dierenbescherming spreek.

Laat ik beginnen met U te vertellen, dat ik met eerbied en ontroering sta tegenover het mysterie, dat achter alle leven is. Het leven in planten, dieren en mensen zie ik als een ondoorgrondelijke kracht, welke wij met het grootste respect hebben te aanvaarden. Ook al is het mogelijk ieder afzonderlijk levensverschijnsel te ontleden en te omschrijven, het levensgeheim kunnen wij niet doorgronden. Vernietigen kunnen wij elke levensvorm gemakkelijk, maar leven scheppen kunnen wij nooit. Uit de eerbied voor het leven vloeit voor mij voort, dat wij geen leven willekeurig mogen vernietigen en dat

wij een leven, dat lijdt, niet onverschillig voorbij mogen gaan, indien wij in staat zijn hulp te bieden. Op grond van deze levensinstelling zie ik dierenbescherming als een menselijke plicht, als humanitaire arbeid bij uitstek, waardoor wij een van onze levensbeginselen: „eerbied voor alles wat leeft” in praktijk kunnen brengen.

U zult nu begrijpen dat ik met grote vol-doening aan de totstandkoming van de nieuwe dierenwet heb medegewerkt.

Toen in 1870 een kamerlid wettelijke bepalingen ter voorkoming van dierenmishandeling wenste, verwekte dit grote hilariteit, zodat pas in 1886 voor het eerst enkele artikelen in ons strafwetboek werden opgenomen. Spanje, Turkije en Nederland waren toen nog de enige beschaafde landen, waar dierenkwelling niet strafbaar was. In 1920 volgde een verbetering van de bestaande wetsartikelen. Daarna heeft het tot 1961 geduurd, voordat onze wetgeving eindelijk meer in overeenstemming gebracht is met de veranderde instelling van de mens ten opzichte van het dier. Een flinke stap vooruit op de weg van de dierenbescherming, maar zeker niet de laatste.

Als we bedenken hoe in de laatste halve eeuw de opvattingen van het Nederlandse volk veranderd zijn wat betreft het beschermen van het dier tegen wreedheid, onverschilligheid, zelfzucht en onnadenkendheid, dan spreekt het vanzelf, dat deze ontwikkeling blijft doorgaan. Bovendien zijn in de nieuwe wet nog lang niet alle wensen van de dierenbeschermers vervuld. Dit zou ook niet kunnen, omdat een wet nu eenmaal niet verder kan gaan dan het vastleggen van datgene, wat in het rechtsbewustzijn en in de ethiek voor een groot deel van de gemeenschap leeft. Zou de wet verder gaan, dan zal zij tot een dode letter worden. Een typisch voorbeeld hiervan zien we bij het verbod tot het couperen van paardestaarten, met felle tegenkanting van vrijwel alle agrariërs bij amendement in de wet gebracht. Na een jaar blijkt nu, dat de staarten van de Nederlandse paarden toch worden verkort, maar in België, waar men geen coupeerverbod kent, zodat nu gevraagd wordt om scherpere voorschriften of opheffing van het verbod onder bepaalde voorwaarden. Hoewel dus een meerderheid in de Kamer beslist heeft, dat het paard zijn natuurlijke staart moest behouden, was blijkbaar de tijd nog niet gekomen om dit vast te leggen, omdat degenen, die 't meest met paarden te maken hebben een ander standpunt innemen. Al weet ik heel goed, dat de nieuwe wet nog verre van volledig is, toch heb ik een heel onbevredigd gevoel, omdat ten aanzien van de vivisectie geen bepalingen zijn opgenomen. Er werd wel veel over gezegd en geschreven, maar daar is het tot nog toe bij moeten blijven. Een humanist, die in zijn leven tracht de hoogste menselijke waarden te ontwikkelen, komt bij de vivisectie voor de moeilijke vraag te staan, of het verantwoord is levende wezens

als proefdieren te gebruiken en te doden. Hogere en lagere diersoorten wordt hierbij veel leed aangedaan, tengevolge van de proeven, injecties en operaties, terwijl er geen zekerheid bestaat, of dit alles wel pijnloos geschiedt door middel van verdoving en welke ellende de dieren moeten doormaakt tijdens het ziekteverloop. Ook de gehele verzorging van de duizenden proefdieren schijnt nog wel eens veel te wensen over te laten. U zult zich misschien afvragen welke maatstaven bij de beoordeling van dit dierenleed worden aangehouden.

We behoeven maar even te denken aan de vele huisdieren, die uit overdreven dierenliefde geheel volgens menselijke gevoelens worden verzorgd, ongeschikt voedsel krijgen enz. Wie dieren houdt heeft m.i. de plicht zich bij deskundigen ter dege op de hoogte te stellen van hetgeen het dier toekomt. Overtrokken dierenzorg volgens menselijke maatstaven is feitelijk dierenmishandeling al is het ook nog zo goed bedoeld.

Ik kan U echter verzekeren, dat het lijden van proefdieren door deskundigen niet naar menselijke maatstaven wordt beoordeeld. Hoeveel waardering ik ook heb voor de activiteiten van de Anti-Vivisectie Stichting, toch gaan haar doelstellingen mij te ver. De naam zegt 't al, algehele afschaffing is haar uiteindelijke doel. Ik stel me op een gematigder standpunt, zoals trouwens in Nederland vrijwel algemeen wordt ingenomen. Ik meen dat vivisectie op het uitgebreide terrein van de Volksgezondheid en in verband met dierziekten verantwoord is, omdat hiermede beoogd en bereikt wordt dat vreselijke ziekten, waaraan mensen lijden en te gronde gaan, kunnen worden genezen en voorkomen. Dat wil dus zeggen, dat ik wetenschappelijke vivisectie op medisch veterinair en pharmaceutisch terrein als een noodzakelijk kwaad zie, dat niet gemist kan worden. Maar dan stel ik hierbij dadelijk wel op de voorgrond, dat ik antwoord zou willen hebben op de volgende vragen:

Blijft vivisectie verantwoord, indien een te kwistig beter gezegd onnodig gebruik van dieren voor deze doeleinden gemaakt wordt? En welke controle bestaat hierop? Wordt wel voldoende beseft, dat bij demonstratieproeven voor studenten gebruik gemaakt kan worden van films, zodat dieren gespaard kunnen worden?

Welke omvang heeft de vivisectie voor zuiver industriële doeleinden? Is er voldoende toezicht op de behandeling zelf voor de dieren?

Gedurende de voorbereiding van de wet werden deze vragen wel behandeld en gedeeltelijk beantwoord, maar de gegevens, waarover de Kamer beschikte waren te summier en te vaag om te kunnen beoordelen of wettelijke maatregelen genomen moesten worden in de vorm van registratie van alle laboratoria, waar vivisectie wordt uitgeoefend en van een vergunningstelsel, waardoor controle van buiten af mogelijk wordt.

Dat was de reden, waarom nog niets in de nieuwe wet over vivisectie bepaald is. De Regering heeft echter bij de mondelinge behandeling op 29 juni 1961 de Kamer toegezegd, dat er een onderzoek zal worden in-

gesteld naar de omvang van de vivisectie in ons land en naar de uitwerking van de wettelijke voorschriften in Engeland, Duitsland en Zwitserland.

In de Duitse wet staat nog een belangrijke bepaling, waarin het gebruik van hogere diersoorten als paarden, apen, honden en katten uitsluitend wordt toegestaan, indien met lagere diersoorten het gestelde doel niet bereikt kan worden. Al zal de grotere kostbaarheid van deze dieren op zich zelf het gebruik er van wel beperken — zoals de Regering ook meedeelde — toch meen ik dat van een dergelijk wettelijk voorschrift een preventieve werking zal uitgaan.

Wanneer de gegevens van de onderzoeken door de Regering kunnen worden voorgelegd, is nog in het geheel niet bekend. Ik hoop, dat u begrijpen kunt, dat ik er sterk aan twijfel of het wel verantwoord is, dat in Nederland de vivisectie nog niet aan wettelijke beperkingen is gebonden. Ik ga er vanuit, dat elk onnodig gebruik en elk onnodig lijden van proefdieren niet verantwoord is. Mijns inziens kan dit alleen bereikt worden door een vergunningstelsel met controle. Bovendien zal vivisectie voor zuiver industriële doeleinden absoluut verboden moeten worden. De gegevens door de Regering verstrekt over de toepassing van proefdieren in de cosmetische- en verfstoffenindustrie klopten niet met die van de Anti-Vivisectie Stichting. In 1960 deelde de Regering n.l. mede, dat van industriële vivisectie van enige omvang niet was gebleken. Uit het begin van mijn causerie blijkt, dat duizenden dieren in chemische fabrieken in Duitsland gebruikt worden. Zou dit in ons land niet 't geval zijn?

Ik waag dit te betwijfelen!

Daarom hoop ik van harte, dat spoedig meer inzicht gegeven kan worden in de werkelijke situatie van de vivisectie hier te lande. Een grote verbetering brengt de wet t.a.v. het gebruik van de hond als werkkraft. Eén der doelstellingen van de Anti-trek- en kettinghondenbond is eindelijk bereikt door het verbod een hond als trekkraft te gebruiken. Ik zeg eindelijk, omdat men in Engeland al in 1874 zover was!

De duizenden waakhonden gaan weliswaar een beter bestaan tegemoet, omdat wettelijke voorschriften over hun huisvesting en verzorging zijn gegeven, toch had ik liever gezien, dat ook aan het leed van de kettinghond een einde was gekomen. Zover is 't helaas nog niet. Wel verwacht ik, dat intensieve controle en voorlichting van de actieve Anti-kettinghondenbond binnen niet al te lange tijd een wetswijziging op dit punt mogelijk zal maken. Zodra het uitvoeringsbesluit op het houden van mestkalveren van kracht wordt zal het lot van de z.g. kistkalveren aanmerkelijk worden verbeterd, al vraag ik me wel af, of een zo tegen-natuurlijk bestaan als dat van het mestkalf mogelijk moet blijven uitsluitend om mals wit kalfsvlees op de markt te kunnen brengen.

Ik heb U een en ander verteld over de nieuwe dierenwet, waardoor grote verbeteringen tot stand zijn gekomen, naarmate de beschaving verder gaat en de inzichten omtrent het dier in nood zich zullen wijzigen. Zal deze wet moeten worden aangevuld en uitgebreid? De toekomst voor de dieren-

bescherming in ons land zie ik hoopvol tegemoet. Vooral als ik bijvoorbeeld lees, dat kort geleden in Soest „De Paardenkamp” een opvang voor bejaarde paarden tot stand gekomen is of dat in het vogelziekenhuis van Meester Schot op een V.G.L.O.-school te Rotterdam jaarlijks 1800 gewonde vogels weer gezond gemaakt worden, zodat zij zich weer in de natuur kunnen handhaven. Ik kan hier slechts enkele frappante voorbeelden noemen!

Ik geloof, dat iedereen er toe kan medewerken het begrip dierenbescherming inhoud te geven door b.v. in eigen omgeving dieren in nood te verzorgen. Ik zie dagelijks mijn burens op een ladder klimmen om zwerfkatten van eten te voorzien. Denkt elke weggebruiker er wel aan om dieren die argeeloos op de rijweg zitten niet te overrijden? Weet iedere weggebruiker, dat zoveel mogelijk vermeden moet worden dat een vee-wagen plotseling moet stoppen, omdat daardoor de dieren in de wagen vallen en verwondingen oplopen. Het bordje „veevervoer”

staat voor en achter op de wagen, dus U kunt er gemakkelijk op letten.

Treft iedereen wel voldoende maatregelen voor zijn huisdieren tijdens zijn vakantie?

Helpt U mede om het aantal zwerfkatten te verminderen door pasgeboren katjes tijdig pijnloos te laten afmaken en te behoeden voor een ellendig zwerfversbestaan?

Dierenliefhebbers vinden het vanzelfsprekend aan dit alles te denken, maar 't gaat om de velen, die uit onnadenkendheid zich hier niet om bekommeren. Zij hebben goede raad nodig.

Ik wil mijn causerie beëindigen met te herinneren aan het gehele Koninklijke Gezin, waarvan alle leden telkens blij geven echte dierenliefhebbers te zijn. Aan de vooravond van de viering van het zilveren huwelijksfeest van ons Koninklijk Paar wens ik van harte, dat het hele gezin nog vele goede jaren tegemoet zal gaan!

J. J. TH. TEN BROECKE HOEKSTRA

GEMEENSCHAP IN VERSCHIL

Als wij nu ver van elkaar weg zijn, verspreid over de wereld; en we staan recht overeind, ieder op z'n eigen grond — dan wijzen onze hoofden naar heel verschillende kanten de kosmische ruimte in. Bijna tegenovergesteld zelfs, als men zich iemand voorstelt in Australië en in Nederland. Dit is verschil van richting, maar nog ongevaarlijk. Anders wordt het, wanneer we ook verschillend denken en willen. Daarvoor behoeven we niet eens ver van elkaar te wonen; het kan in één land, in één huiskamer, soms ten koste van ons geluk. Hier kom ik straks op terug; laten we het eerst in 't groot bezien. Er is een tegenstelling, die ons allen met ondergang bedreigt. U weet, waaraan ik denk: Communistische dictatuur en westerse democratie. Achter elk van die twee staat een machtige bedoeling: Dit willen wij maken van de wereld, van de mens; dit is de bestemming van het leven. Twee ontwerpen, die beide het bestaan raken in zijn totaliteit; die elkaar uitsluiten en toch om gelding vragen op dezelfde aardbodem, die hoe langer hoe kleiner wordt.

Wat nu? Er maar zo weinig mogelijk aan denken? „Wij kunnen het toch niet doorgronden, we kunnen er nog minder aan doen”. — Hier is een misverstand, dat aan velen een stuk vreugde ontnemt. Vreugde, zeg ik opzettelijk; ik ga u niet opwekken tot een politieke actie; ik richt me alleen tot die vage angst op de achtergrond, en tot het gevoel dat we er toch niet bij kunnen. U hoeft niet van uw stoel; het is zondag, we willen in vrijheid het leven vieren. Maar dan het volle leven, waarin ook de

wereldproblemen voor ons geen duister boek blijven; ze raken immers ons eigen bestaan? Oog in oog daarmee wil ik verder, waakzaam mee-zorgen. En tegelijk rustig zijn, uitgaan met de kinderen. Welgemoed, niet omdat we het gevaar vergeten, maar juist omdat we iets meer ervan dóorkrijgen en ons ingeschakeld weten op het beslissende punt.

Beslissend is namelijk de visie, waarmee men wederzijds leeft. Welke gestalte zal de mens geven aan zichzelf en zijn wereld? En wat stelt onze tegenstander zich daarvan voor? Want dat is, waarom hij zich tot de tanden bewapent. Probeer u zijn bedoeling te realiseren; lees erover, desnoods een pocket, om te beginnen. Niet een propagandaboekje vóór of tegen het communisme; maar een zakelijke uiteenzetting, wat de voornaamste oogmerken zijn van Marx en Lenin, van Rusland en China. Dan hebben we niet meer te maken met een spookbeeld, maar met een beweging, waarvan we iets gaan begrijpen. Beter bekend, maakt minder bevreesd. Er blijken gemeenschappelijke belangen te zijn in onderzoek, techniek en economie; en relativerende factoren, zoals verschil in ontwikkelingsniveau en wederzijdse opheffing van eenzijdigheden. Maar ook waar principiële weerstand nodig is, ligt grote kracht in het verstaan van de vijand, van zijn einddoel. In dit verstaan word ik tenvolle mens en ook aan de overkant ontdek ik — de mens. Met wie ik soms strijden moet, maar altijd samenleven. De kans op een werkelijk samen is niet gelegen in verdoezelen van spanningen, maar in de wil om ze dieper te doorzien.

„Gemeenschap in verschil” — we zijn met het hardste begonnen. Nu kunnen we een terrein betreden, dat genoeglijker beëiden oproept. Een provinciestadje in Nederland. Eerste samenkomst van een commissie — natuurlijk een commissie — voor streekontwikkeling. Uit kringen van de landbouw, van nering en bedrijf zijn mensen uitgenodigd. Alsmede vertegenwoordigers van verschillende — natuurlijk minstens drie verschillende — partijen en geloofsrichtingen. Zelfs aan de buitenkerkelijken is gedacht, al zijn er in die streek niet veel; men heeft iemand uitgenodigd, die bekend staat als lid van het Humanistisch Verbond. Als de bespreking een beetje op gang gekomen is, wordt van ieder nagegaan, hoe groot ongeveer zijn groep is; ook aan deze humanist vraagt men, hoeveel mensen hij achter zich heeft? Antwoord: „Niemand. En nu is 't maar de vraag, of in dit opbouwwerk ook met mijn levensovertuiging rekening gehouden kan worden.” Een vorstelijk antwoord; dat overigens door een bewust christen evengoed gegeven had kunnen worden en in soortgelijke omstandigheden ook zeker menigmaal gegeven is.

Wat denkt u, zijn het lastige mensen, die zo optreden? Is het eigenlijk al vervelend, dat ik hier over richtingsverschillen zit te spreken? „We zijn toch allemaal mensen onder elkaar?” Ja, en juist daarom hebben we er recht op, van elkaar te weten waar we heen willen. Omzeilen we dit, dan onthouden we aan de gemeenschap onze hoogste bijdrage: Onze totaalvisie; het bezielende eindpunt, hoe anders dat voor ieder ook ligt. Zonder achterhouding —, maar juist met inbreng daarvan iets op te bouwen, is een grote kunst; de kunst van samen leven op vol-menselijk niveau.

En nu terug naar de huiskamer. Er kan zich bij de man een gedragslijn gaan vertonen, die voor de vrouw onaanvaardbaar is; of omgekeerd. Hier zit je 't dichtst bij elkaar „in de boot”. Verstandige mensen vinden

voor de praktijk wel een compromis; zij kunnen de dingen hun tijd laten, zonder te willen forceren. Bij ernstiger verwijdering kan echter, ook dan, een scheiding onvermijdelijk worden.

Maar in alle gevallen is de vraag: waarom? Achter ieders houding ligt een beslissend verlangen, een levensontwerp. Heeft men dit al eens van elkaar beluisterd, zonder onmiddellijk tegen te spreken? Verdiep u samen een hele avond in wat zij uiteindelijk wil; zonder erover te praten, of ze gelijk heeft. Een volgende keer komt hij aan de beurt, eveneens zonder discussie; nu gaat het alleen om hem. Het kan zijn, dat de kloof nu veel breder blijkt, dan we ooit geweten hebben. De vraag, wie gelijk heeft, valt weg; te diep is het verschil, te diep de eigen achtergrond, van ieder, die zich uitgesproken heeft. En zou dat niet juist het belangrijkste kunnen zijn? Niet het gelijk, het eens zijn, maar het verschil? Dat ieder een ander is, met een geheel eigen levensperspectief? Of men nu tot scheiding komt, of samen blijft, men heeft tenminste eindelijk iets verstaan van elkanders zelf.

Het is in de persoonlijke verhoudingen niet anders dan in het geloofsgesprek of op de wereldconferentie: We zijn met elkaar verbonden in spanningen, in tegenstellingen soms op leven en dood. Vechten uit angst is werk voor tijgers; de ogen maar sluiten hoort bij struisvogels. Volwassen menselijkheid betekent durf tot openleggen; en bereidheid tot toedekken, waar dat nodig is; bereidheid tot compromis, tot coëxistentie, tot geduld. Niet uit halfheid, maar juist omdat we weten, wat ieder eigenlijk wil; ook als dan de afstand onoverbrugbaar blijkt.

Dit eerlijk weten behoort tot de moed om mens te zijn. We staan aan verschillende zijden van de wereldbol; onze hoofden wijzen elk een andere kant uit. Maar onze voeten zijn gericht naar hetzelfde punt: Het hart der aarde.

P. N. KRUYSWIJK

Vakantie 1962

De buitenwerkcommissie van het Humanistisch Verbond organiseert de volgende kampen. Voor nadere inlichtingen: Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

Kinderkamp 10—12 jaar Elspeet 14—21 juli f 39,50

Tentenkamp 13—15 jaar Texel 31 juli—10 aug. f 50,—. (vol geboekt)

id. id. id. 18—28 aug. f 50,—.

Zeilkamp volw. en kinderen Langweer 4—18 aug. f 65,— per week.

Tentenkamp volwassenen Texel 21—28 juli ± f 35,— p.p.

De Ark

Het humanistisch vakantie- en conferentie-oord „De Ark” heeft nog plaats voor individuele gasten.

Reserveer echter spoedig, zulks om teleurstelling te voorkomen.

Prijs f 50,75 per week tot 7 juli en na 25 augustus. Van 7 juli tot 25 augustus f 57,75. Kinderen tot 10 jaar en leden Humanistisch Verbond reductie.

Voor groepen alleen nog tot 14 juli en na 1 september.

SCHAKERINGEN

Op zoek naar een onderwerp voor dit stukje heb ik gedurende enige tijd glazig voor mij uit zitten staren. Dat is een oude beproefde methode die vrijwel altijd resultaat oplevert. Langzamerhand verdichten de nevelen zich en na twee of drie pijpen ziet men een aardig geraamte voor zich uitdansen.

Deze keer ben ik niet verder gekomen dan „la vérité est dans les nuances”, een wijsheid van Renan, naar ik zojuist van dr. Bongger had vernomen. De waarheid ligt in de schakeringen. Bongger is het blijkbaar met Renan eens. Ik ook. Meestal. Niet altijd. Al glazig starende ben ik nog wat verder gaan schakeren. Af en toe heb ik de glazige blik nog eens over Bonggers parafraze laten gaan. Hij schreef, dat jonge mensen radicaal moeten zijn. Jonge mensen, die beginnen waar de wijze eindigt, zijn onuitstaanbaar. Akkoord. Helaas stelde hij tegenover de onstuimige jongere een conservatieve oubaas, die angst en luiheid tot een principe maakt. De waarheid ligt in de schakeringen.

Ik weet nog zo net niet of ook veel radicalisme niet voortkomt uit angst en luiheid. Een duidelijke afscheiding tussen helder wit en diepzwart geeft een fraai en overzichtelijk wereldbeeld. Wij zijn het met Renan eens, dat dit wereldbeeld weliswaar overzichtelijk maar onjuist is. Het zit hem in de grijzen. Waarom zien de jongeren de grijzen niet? Onder andere omdat zij nog moeten leren kijken. Maar ook, omdat zij van het zwart-wit geen afstand durven doen. Zij zijn bang, dat zij in de „wereld van verglijdende tinten, soms niet meer in een kleur aan te duiden” zullen verdwalen. Zij hebben een vaag vermoeden, dat er meer is dan wit en zwart, maar als zij zich daartussen begeven zijn zij hun houvast kwijt. Misschien is hierin wel de oorzaak gelegen, dat zovele jongeren, die in hun jeugd zeer radicaal geweest zijn, op een kritiek ogenblik hun radicalisme kwijtraaken en als nihilisten hun levenspad afdrentelen. Van deze jongeren is voor de grote en belangrijke veranderingen in de wereld en voor radicale vernieuwingen niets te verwachten. Alleen zij, die in de roes van het zwart en wit reeds een vermoeden hebben van de komende grijsheid en de moed hebben die te aanvaarden, zetten door. Het hangt van de mate van vlijt af, waar zij dan terecht komen. Even afziende van de zo gewaardeerde schakeringen ben ik geneigd te zeggen, dat de luiards dan filosofen worden en de ploeteraars zich in de politiek of een andere vorm van zending storten.

Tot zover de jongelui. Eén afdeling van de oudelieden, de angstige luiards, heeft Bongger al genoemd. Het type-Renan is het andere uiterste. Zij zijn wat men zou kunnen noemen de ideaal-typen. Maar de meeste

ouwelui zitten er tussenin, want de waarheid ligt in de schakeringen.

Als oude mensen lui zijn noemt men hen gewoonlijk moe. En dat is misschien ook juister. Zij hebben al zo vaak het juiste pad gezocht en zij zijn al zo vaak verdwaald. Zij zijn het padvinden moe.

Oudelieden, die het radicalisme van hun jeugd niet kwijt kunnen raken, zijn vreemde verschijnselen. Jeugdige grijsaards zijn onuitstaanbaar en grijze kinderen zijn belachelijk.

Nu heeft Bongger — terecht meen ik — een harmonie tussen jeugd en rijpheid, tussen vernieuwingsdrang en traditie bepleit. Ik zou graag gezien hebben, dat hij daarbij nog één aspect zou hebben belicht, dat in de praktijk des levens van grote betekenis is. De beide partijen, de jeugd en de rijpheid, zijn namelijk geen gelijkwaardige partijen. Want de ouderen zijn al wel eens jong geweest, maar de jongeren waren nog nimmer oud.

Het gevolg hiervan is, dat de ouderen, zij het met heel veel moeite, zich gewoonlijk nog wel enigszins kunnen indenken in de gedachtenwereld van de jongeren. Zij zijn, hoezeer vaak tegenstribbelend, bereid begrip op te brengen. Zo vriendelijk zijn de jongeren niet. Door hun radicalisme en door de onwetendheid van hetgeen hun nog te wachten staat, hakken zij onbelemmerd op de grijsaards in.

Dit leidt naar mijn mening in het huidige tijdsgewricht tot een opmerkelijk schouwspel. De oudere generatie van nu heeft voor een niet onbelangrijk deel (niet onbelangrijk meer in kwalitatieve dan in kwantitatieve zin) een plaats gevonden in de jeugdbeweging. Daar heeft zij haar jeugdradicalisme geformuleerd en het woord heeft de neiging vlees te worden.

Het lijkt mij waarschijnlijk, dat tengevolge hiervan de generatie, die nu de middelbare leeftijd heeft bereikt of al is gepasseerd, meer geplaagd wordt door schuldgevoelens dan de vorige en waarschijnlijk de volgende. Zij zijn immers niet alleen uit hun jeugd getreden, maar zij hebben formules losgelaten. Verraden, zullen zij heimelijk denken. Zo staan zij dus niet alleen met begrip maar ook met schuldgevoelens tegenover de jeugd van vandaag. Een zwakke en gedemoraliseerde troep! En de teenagers en de twens, die geen genade kennen, maken van hun voordelige positie gretig gebruik.

Ik zou graag nog een jaar of veertig leven om te zien hoe de tieners van nu hun bijdrage zullen leveren tot de harmonie van het jaar 2000.

De waarheid ligt in de schakeringen. En hoe genuanceerd zijn de schakeringen!

H. H.

lezingen voor de radio

- wo. 2 mei AVRO 16.00 uur: J. P. van Praag: „De kleine dingen”
- zo. 6 mei VARA 9.45 uur: A. L. Constandse: „De troost van de rede”
- zo. 13 mei VARA 9.45 uur: J. P. Mazure: „Persoonlijk voortbestaan”
- zo. 20 mei VARA 9.45 uur: K. Cuyper: „Het Belgisch Humanistisch Verbond bestaat tien jaar”